

Talousarvion 2022 ja
taloussuunnitelman 2023-2024
laadintaohje

Kunnanhallitus 9.8.2021

Sisällys

1 Yleinen taloudellinen kehitys	3
1.1 Kuntatalouden tilannekuva	3
1.2 Ristijärven kunnan taloudellinen tilanne	4
1.3 Kuntastrategia Koti keskellä kaunista Kainuuta	5
2 Talousarvion 2022 ja taloussuunnitelman 2023-2024 laadinta	5
2.1 Talouden suunnittelua ohjaavat tavoitteet ja periaatteet	5
2.2 Toiminnalliset tavoitteet ja toimenpiteet	6
2.3 Verotulot ja valtionosuudet	7
2.4 Käyttötalous.....	8
2.4.1 Tulot ja menot	8
2.4.2 Sisäiset erät	9
2.4.3 Henkilöstösuunnitelma ja henkilöstömenot.....	9
2.4.4 Hankinnat.....	10
2.5 Investoinnit	10
2.6 Kuntakonsernin tytäryhteisöt	11
2.6.1 Konserniyhteisöjen toiminnalliset tavoitteet ja raportointi.....	11
2.7 Riskien hallinta ja sisäinen valvonta	12
2.8 Vuoden 2022 talousarvion ja vuosien 2023-2024 taloussuunnitelman valmisteluajataulu ..	13
3 Vuoden 2022 talousarvioraami	14

1 Yleinen taloudellinen kehitys

Valtiovarainministeriö arvioi kevään taloudellisessa katsauksessaan, että talous alkaa toipua koronapandemiasta vasta vuoden 2021 loppupuolella. Ennuste perustuu oletukseen, että koronatauti-
titapausten ilmaantuvuus vähenee merkittävästi kesän 2021 aikana rajoitusten ja rokotusten avulla.

Julkisen talouden alijäämä eli menojen ja tulojen välinen epätasapaino alkaa pienentyä vasta vuonna 2022, koska koronaepidemian vuoksi päätetyt tukitoimet ja epidemian aikana kertyneen palvelu- ja hoitovelan purkaminen pitävät julkiset menot korkeina. Julkinen talous jää koronaepidemian hellitettyäkin edelleen alijäämäiseksi. Julkisia menoja kasvattaa väestön ikääntyminen ja kasvunäkymiä heikentää työikäisen väestön määrän väheneminen sekä krooninen julkisen talouden alijäämä.

BKT:n arvioidaan kasvavan 2,5 % v. 2022 ja 1,5 % v. 2023. Vuosina 2023–2025 julkisen talouden alijäämä pienenee vähitellen lähemmäs epidemiaa edeltänyttä tasoa. Ansioiden ja työllisyyden kasvun myötä palkkasumman ennakoitaan kääntyvän yli 3 prosentin vuosittaiseen nousuun, kun inflaation arvioidaan kiihtyvän 1,7 prosenttiin.

Lähde: VM Taloudellinen katsaus kevät 2021, 12.5.2021

1.1 Kuntatalouden tilannekuva

Vuoden 2020 kuntatalous oli poikkeuksellinen johtuen kaikkialle levinneestä koronaviruspandemiasta. Peruspalveluiden turvaamiseksi ja kuntien talouden turvaamiseksi valtio osoitti kuntatalouteen tukea yhteensä 3 miljardia euroa, joka koostui valtionapujen lisäyksestä ja yhteisöveron jako-osuuksien korotuksesta. Paikallishallinnon rahoitusasema oli ylijäämäinen johtuen valtion mittavista tukitoimista sekä osaltaan syntyneistä säästöistä. Vaikutukset kuitenkin vaihtelivat kunnittain.

Kuntien verotulot kasvavat kehitysarvion mukaan noin 5,1 prosenttia kuluvana vuonna, kun taas valtionosuudet supistuvat noin miljardilla eurolla viime vuoteen verrattuna. Koronatukea, joka on pienempi kuin vuonna 2020, kohdennetaan valtionosuuksien sijasta valtionavustuksina. Kertaluonteiset koronatuot eivät ratkaise kuntatalouden rakenteellista tulojen ja menojen epätasapainoa.

Vuonna 2022 kuntatalouden toimintamenojen kasvun arvioidaan hidastuvan ja toimintatulojen laskevan. Yhteisöverotulojen jako-osuuden määräaikaisen korotuksen päättyminen hidastaa verotulojen kasvua. Valtionosuudet kasvavat kuitenkin runsaat 5 prosenttia hallitusohjelman mukaisten tehtävälajennusten, valtionosuuden lisäyksen ja indeksikorotuksen vuoksi.

Sote-uudistus toteutuessaan vuonna 2023 pienentää kuntien menopaineita mutta ei poista tulojen ja menojen epätasapainoa. Sote-uudistuksen myötä kuntien käyttötalousmenoista poistuu noin puolet. Kunnallisveroprosenttia alennetaan kaikissa kunnissa 12,39 prosenttiyksiköllä ja kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta pienennetään. Valtionosuuksista ja verotulomenetysten korvauksista siirretään hyvinvointialueille 7,2 miljardia euroa. Kunnan peruspalvelujen valtionosuutta koskevat laskelmat vuosille 2023–2025 ovat vielä alustavia, ja ne tarkentuvat mm. sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen siirrettyä kunnilta hyvinvointialueiden vastuulle.

Kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirran arvioidaan pysyvän negatiivisena koko kehyskauden. Kuntien tulojen ja menojen rakenteellinen epäsuhta ei kuitenkaan kokonaan poistu sote-uudistuksen myötä, vaikka nopeimmin kasvavat menot siirtyvät pois kuntien vastuulta.

Laskennallinen paine veroprosentin korottamiseen (%-yks.) kuntakokoryhmittäin 2022-2025

	2021	2022	2023	2024	2025
yli 100 000 asukasta (asukkaita yhteensä 2 213 288 v. 2020 väestötieto) (9 kuntaa v. 2021 kuntajako)	0,8	2,4	1,3	1,4	1,4
40 001 – 100 000 (1 052 391 asukasta) (18 kuntaa)	0,8	2,2	0,5	1,7	1,6
20 001 – 40 000 (758 624 asukasta) (28 kuntaa)	2,4	3,5	1,6	2,2	2,3
10 001 – 20 000 (603 644 asukasta) (41 kuntaa)	1,8	2,4	0,3	1,8	1,9
5 001 – 10 000 (533 403 asukasta) (73 kuntaa)	-0,4	0,9	-0,9	0,1	0,2
2 001 – 5 000 (290 392 asukasta) (88 kuntaa)	0,7	0,7	-1,5	0,8	1,0
alle 2 000 (51 922 asukasta) (36 kuntaa)	-1,3	-0,3	-2,1	0,2	0,6
Manner-Suomen kunnat yhteensä, lähtötaso 20,0	1,0	2,3	0,8	1,5	1,5

Lähde: VM Taloudellinen katsaus kevät 2021, 12.5.2021 ja Kuntatalousohjelma 2022-2025, kevät 2021

1.2 Ristijärven kunnan taloudellinen tilanne

Ristijärven kunta on päätenyt alijäämaiseen tilinpäätökseen jo viitenä vuonna (2016 – 2020). Vuoden 2020 tilinpäätös oli 82 646 euroa alijäämäinen. Myös kuluva vuosi 2021 tulee olemaan alijäämäinen. Toimintakate on pienentynyt edellisestä vuodesta 4,2 % ja verotuloja kertyi lähes 40 000 euroa vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Suurin menoerä myös kuluvana vuonna on Kainuun sote -kuntayhtymän alijäämäinen talous, josta Ristijärven osuudeksi on varovaisen arvion mukaan laskettu noin 600 000-700 000 euroa. Kainuun Soten alkuperäinen talousarvio vuodelle 2021 on -16,9 milj. euroa alijäämäinen. Vuoden 2021 tilikauden tulosenuste tammi-maaliskuun toteuman perusteella on -26,9 milj. euroa alijäämäinen, mikä ylittää alkuperäisen talousarvion alijäämän -10 milj. euroa. Tulosenusteessa ei ole huomioitu kaikkia palkkaharmonisoinnista aiheutuvia kuluja, jotka kohdentuvat vielä tälle vuodelle.

Kuntaliiton laskeman mukaan Ristijärven kunnan valtionosuudet vuonna 2021 arvioidaan olevan 6 150 000 euroa, joka on 5,2 % pienempi kuin edellisenä vuonna (-340 000 e). Verotuloennuste vuodelle 2021 on kuntaliiton arvion mukaan 5 211 000 e, joka on 6 % edellisvuotta korkeampi, mutta selittyy tilitysrytmistä. Verotulojen taseaus on arvioitu olevan 976 000 e. Nämä eivät riitä kompensoimaan menojen kasvua, vaan omat toimenpiteet ovat ensisijaisia.

Talouden sopeuttamistoimia on tehty pitkin vuotta ja asiantuntijana on käytetty edellisen vuoden tapaan Kuntamaisemaa. Talousarvion laadinnassa tulee huomioida tekemättä olevat tasapainottamistoimenpiteet ja uusia sopeuttamistoimia tulee ahkerasti etsiä. Oma toimintaa tulee tarkastella kriittisesti, mutta sillä ei pystytä paikkaamaan Kainuun soten Ristijärven alati kohoavaa maksu-osuutta. Kunta ei voi myöskään vaikuttaa pelastuslaitoksen eikä eläkemenoperusteisiin eläkemaksuihin. Maatalouslomitusta budjetoidaan 0-toimintakatteella, joten sillä ei ole vaikutusta koko kunnan toimintakatteeseen.

Kunnan vuokratalon ja kunnan omistaman Koy Ristijärven vuokratalot käyttöaste on 95 %. Vuokra-kustannuksia lisää Saukonsilmin päiväkodin vuokra sekä kiinteistön käyttökustannuksia keskuskoulun kiinteistö, jossa on vapaata tilaa. Joidenkin kunnassa sijaitsevien kiinteistöjen, kuten Vanhustenkisätiön vuokratalojen tai yritysikiinteistöjen käyttökustannukset laskutetaan kunnan kautta, jotka ovat osin avoimina saatavina.

Kuluvana vuonna ei ole nostettu uutta lainaa. Korkotaso on edelleen matala, mutta merkkejä korkotason noususta on jo nähtävissä. Riippuen soten alijäämien suuruudesta, on siinä kohtaa harkittava lainan ottamista kuntaosuuden maksamiseen. Vieras pääoma on tällä hetkellä 3529,60 e/asukas. Kunnan asukasvun arvioidaan olevan vuoden 2021 lopussa arvioidaan olevan 1214 (v. 2020 1235 as.).

Työllisyystilanne on hiljalleen kääntymässä parempaan. Edellisenä vuonna koronan takia asiakastapaamiset rajoitettiin minimiin, jonka takia henkilökohtaisia työllistymismahdollisuuksia oli rajallisesti. Työttömiä työnhakijoita työvoimasta oli ELY-keskuksen toukokuun 2021 julkaisun mukaan 9,5 %, 48 henkilöä. Kunnan maksettavaksi tuleva työmarkkinamaksu on kasvanut verrattuna edelliseen vuoteen. Alkuvuonna työmarkkinatuen kuntaosuus on ollut n. 7 % suurempi kuin edellisenä vuonna ja se on jatkanut kasvua jo kolme vuotta peräkkäin.

1.3 Kuntastrategia Koti keskellä kaunista Kainuuta

Kunnanvaltuusto on hyväksynyt kuntastrategian vuosille 2018-2030. Kuntastrategian mukaan kärkiteemat ovat elinvoima ja hyvinvointi. Kuntastrategiassa ei ole varsinaisesti asetettu tavoitteita ja numeerisia mittareita kuntataloudelle, joita kuitenkin olisi hyvä seurata vuosittain myös strategiata-solla. Tällaisia mittareita ovat mm. poistojen kattaminen vuosikatteella, ylijäämän kerryttäminen, lainakanta/asukas, väestömäärä ja työttömyysaste.

Uusi kunnanvaltuusto aloittaa toimikautensa elokuussa 2021. Kuntalain 37 §:n mukaan kuntastrategia tarkistetaan vähintään kerran valtuuston toimikaudessa ja se otetaan huomioon kunnan talousarvion ja -suunnitelman laatimisessa. Kuntastrategiaa on hyvä täsmentää ja tavoitteita arvioida uudestaan valtuustokausittain. Valtuusto aloittaa strategiatyöskentelyn viimeistään talousarviovuoden alussa.

2 Talousarvion 2022 ja taloussuunnitelman 2023-2024 laadinta

Taloussuunnitelma laaditaan vuosille 2022 - 2024, joista ensimmäinen on talousarviovuosi. Toimielimet esittävät vuosien 2022 – 2024 taloussuunnitelmassa menot ja tulot omalla toimialallaan.

Talousarvioluvut syötetään tilitasolla. Määrärahat esitetään verottomina (ALV 0 %), kun toiminnot kuuluvat vähennys- tai palautusoikeuden piiriin.

Talousarvio laaditaan sillä tarkkuudella, että erillisiä käyttösuunnitelmia ei laadita

2.1 Talouden suunnittelua ohjaavat tavoitteet ja periaatteet

- tilikauden tuloksessa tavoitellaan nollatulosta
- vuosikate kattaa poistot
- kunnan lainamäärä/asukas on enintään maan keskiarvo (3513 e/as)
- toiminnan menoja vähennetään ja/tai tuloja lisätään siten, että niillä katetaan valtionosuuk-sien vähenemisen ja verotulojen kasvun välinen ero eli 50 000 euroa
- suunnittelussa huomioidaan aikaisemmin sovitut talouden tasapainottamiseen tähtäävät keinot sekä noudatetaan kunnanhallituksessa muutoin sovittuja talouden sopeuttamiso-hjeita
- konserniyhtiöissä toimitaan kuntakonsernin kokonaisu-tu huomioon ottaen
- taksojen ja maksujen hinnoittelu tarkistetaan vastaamaan kustannustasoa
- investointiesitykset on arvioitava kiireellisyysjärjestyksessä ja ensisijaisesti toteutetaan käyttötalousmenoja ja kustannussäästöjä sekä tuloja tuovat investoinnit
- tulot arvioidaan varovaisuusperiaatetta noudattaen ja menot realistisesti

- toiminnalle asetettujen tavoitteiden tulee vastata käytettävissä olevia henkilö- ja talousresursseja
- sitovien tavoitteiden tulee olla selkeästi mitattavia (numeerinen), jotta niiden toteutumista voidaan seurata
- talouden suunnittelussa huomioidaan kuntastrategiassa määritellyt tavoitteet ja toimenpiteet.

Kunnan talouden ja kuntastrategiassa määritellyt tavoitteet ohjaavat taloussuunnittelua. Kestävä talous edellyttää pitkän aikavälin tavoitteiden seurantaan, vaikka yksityiskohtaista tavoiteasetantaa joudutaan tekemään nopeastikin. Toiminta ja talous kulkevat käsikädessä eikä kehittämistäkään saa unohtaa. Kaikki tämä vaatii poikkihallinnollista yhteistyötä niin toimialueiden kuin Kainuun kuntien ja soten kesken. Jokaisen toimialueen tulee oma-aloitteisesti seurata kuukausitasolla talousraportointia ja puuttua välittömästi merkittäviin poikkeamiin. Myös toimintamalleja ja työskentelytapoja on hyvä tarkastella kokonaisuutena.

Toimielimet tallentavat talousarvioluvut Tabellian taloussuunnitteluun [Tabella \(visma.fi\)](#). Toimialueet tallentavat itse omat määrärahasa ohjelmaan ja vastaavat niiden oikeellisuudesta. Myös suunnitelmavuodet 2022 ja 2023 tallennetaan. Suunnitelmavuosille ei siirretä määrärahoja ja tuloarvioita, jota toteutuvat vain vuoden 2022 aikana.

Talousarviotekstit tallennetaan palvelualueittain Y:\Talous\Talousarviot\2022. Jokaiselle palvelualueelle on oma tekstiosio, josta ne yhdistellään samaan muottiin. Talousarviokirjassa on tallennettava:

- perustehtävä
- palvelujen nykytilan kuvaus ja toimintaympäristön muutokset
- valtuustoon nähden sitovat toiminnalliset tavoitteet
- kuntastrategiaa toteuttavat toiminnalliset tavoitteet
- sisäisen valvonnan suunnitelma
- riskien arviointi

Näiden lisäksi jokainen palvelualue esittää talouden sopeuttamissuunnitelman toimet, joita toteutetaan loppuvuonna 2021 sekä talousarvio- ja suunnitelmavuosina. Nämä koostetaan erilliseksi sopeuttamissuunnitelmaksi.

Talousarvioluvut on syötettävä Tabelliaan **15.10.2021 mennessä**. Talousarviokirjan tekstien ja sopeuttamissuunnitelman osalta noudatetaan samaa aikataulua.

Kunnanhallitus ja kunnanjohtaja voivat antaa lisäohjeita talousarvion raamiin liittyen valmistelun aikana. Kunnanjohtaja käy tarvittaessa palvelualueiden talousarviot läpi palvelualuepäällikön kanssa, minkä jälkeen talousarviosta tehdään esitys kunnanhallitukselle.

2.2 Toiminnalliset tavoitteet ja toimenpiteet

Toiminnalliset tavoitteet vahvistaa kunnanvaltuusto. Kuntalain 110 §:n mukaan talousarviossa osoitetaan kunnan ja kuntakonsernin toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet sekä näiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot. Toiminnalliset tavoitteet sekä määrärahat ovat sitovia ja niiden toteutumisesta on vastattava valtuustolle.

Toimialojen tulee asettaa mm. määrällisiä, laadullisia ja taloudellisia tavoitteita toimialalle siten, että ne parhaiten kuvaavat toimialan kehitystä ja vaikuttavuutta:

- asetettujen tavoitteiden on oltava mitattavissa tai niiden toteutuminen on muutoin todennettavissa
- tavoitteet ja niitä kuvaavat mittarit ja toimenpiteet on oltava realistisia

- tavoitteiden tulee olla sellaisia, joiden saavuttaminen on riippuvaista omasta toiminnasta
- tavoitteiden tulee kohdistua pääosin toimialojen ydintoimintaan ja ovat merkityksellisiä
- tavoitteet eivät saa olla sellaisia, että niiden toteutuminen on itsestään selvää

Tavoitteiden saavuttamista arvioidaan toimintakertomuksessa. Tarkastuslautakunta arvioi osaltaan arviointikertomuksessa, missä määrin valtuuston talousarviossa asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ovat toteutuneet. Sitovat tavoitteet tulee olla kuntastrategian mukaisia ja edesauttaa siinä asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Talousarvion sitovat toiminnalliset tavoitteet esitetään oheisen taulukon mukaisesti ja siinä määriteltyjä tavoitteita arvioidaan talousarviovuoden tilinpäätöksessä.

strategialinjaus/tavoite	toiminnallinen tavoite	mittarit	lähtötaso/tavoite-taso
Mihin kuntastrategiassa määriteltyyn tavoitteeseen toiminnallinen tavoite linkittyy? 1. elinvoimainen ja kehittyvä maaseutukunta 2. hyvinvoiva kuntalainen	Tavoite kuvataan mahdollisimman yksiselitteisesti, mutta riittävän tarkasti, jotta sitä voidaan mitata.	Miten tavoitteen toteutumista mitataan? esim. - määrällinen - laadullinen - taloudellinen	Lähtötaso ja tavoite-taso kuvataan mittareiden avulla.

2.3 Verotulot ja valtionosuudet

Kunnan tulot koostuvat pääosin verotuloista ja valtionosuuksista. Talousarvioraami on laadittu vuonna 2021 käytössä olevilla tulo- ja kiinteistöveroprosenteilla.

Veroennustekehikon päivitys perustuu pääosin kevään kuntatalousohjelman arvioihin verotulojen kehityksestä. Toukokuun veroennustekehikossa on huomioitu toteutuneet väestötiedot per 31.12.2020 ja siitä johdetut väestöennusteet vuosille 2021–2024. Tulevien vuosien väestöennusteet ovat johdettu toteutuneesta väestötiedosta 2020 ja Tilastokeskuksen väestöennusteesta, joka päivitettiin syksyllä 2019. Seuraavat veroennustekehikot julkaistaan elokuussa.

Kunnallisveroennusteen osalta kuluvalle ja tuleville vuosille talouden näkymät ovat kohentuneet. Kuluvana vuonna ennakoverojen arvioidaan kasvavan reilu 2 %. Palkkasumman kehitysarvio on parantunut verrattuna alkuvuoden arvioihin ja tämä näkyy myös ensi vuonna verrattain paremmassa kehityksessä. Myös vuosille 2023–2025 kunnallisveroon odotetaan keskimäärin noin 3,5 %:n kasvua vuositasolla.

Yhteisöveroennuste perustuu toimintaylijäämän päivitettyyn kehitysarvioon sekä alkuvuoden tilitystietoihin. Kuluvana vuonna tilitettävät yhteisöverot kasvavat arviolta yhteensä vajaa 27 %, mikä johtuu osin verovuoden 2020 parantuneesta maksuunpanoarviosta sekä alkuvuoden hyvistä verotilityksistä.

Kiinteistöveron osalta viime vuosi oli odotettua heikompi verovelvolliskohtaiseen verotuksen valmisteutumisen johdosta. Verovuoden 2020 kiinteistöveron kokonaismaksuunpanosta tilittyi tämän vuoden tammi-huhtikuun aikana noin 10 % maksettavasta kiinteistöverosta. Verovuoden 2021 kiinteistöveron kokonaismaksuunpanosta arvioidaan erääntyvän ensi vuoden alussa noin viisi prosenttia. Verovuoden 2021 kiinteistöverotiedot perustuvat Verohallinnon maaliskuun lopussa julkaistuun ennakkotietoon.

verotulot 1000 e	TP 2020	TA 2021	TA 2021 ennuste	TA 2022 ennuste	TA 2021 ennuste-2022	muutos-%
kunnan verotulo	3 649	3 676	3 713	3 743	30	0,8
osuus yhteisöveron tuotosta	509	600	650	540	-110	-16,9
kiinteistövero	756	828	848	816	-32	-3,8
verotulot yhteensä	4 914	5104	5 211	5 099	-112	-2,1

Ennuste TA 2021 ja ennuste TS 2022 perustuvat Kuntaliiton toukokuussa julkaisemaan veroennusteeseen.

valtionosuudet 1000 e	TP 2020	TA 2021	TA 2021 ennuste	TA 2022 ennuste	TA 2021 ennuste-2022	muutos-%
peruspalvelujen vos	4 950	5 438	4 608	4 451	-157	-3,4
opetus- ja kulttuuri	-248	-247	-274	-269	-5	-1,8
verotulojen tasaus	947	975	975	896	-79	-8,1
verotulomenetysten kompensatio	841	-	841	906	65	7,7
vos yhteensä	6 490	6 166	6 150	5 984	-176	-2,7

Ennuste TA 2021 ja ennuste TS 2022 perustuvat Kuntaliiton toukokuussa julkaisemaan veroennusteeseen. TA 2022 ennuste sisältää verotulojen maksun lykkäyksestä johtuvan vähennyksen. Vuoden 2020 ja 2021 luvut sisältävät koronakorvaukset.

Valtionosuusennusteet perustuvat kevään kehysriihen päätöksiin sekä määräytymistekijöiden muutoksiin, kuten väestö- ja sairastavuus sekä työttömyys- ja työvoimatietojen päivityksiin sekä veroennusteen mukaiseen tasauslaskelmaan. Valtionosuuksiin vuonna 2022 vaikuttavat muun muassa 2,2 prosentin indeksikorotus, kustannustenjaon tarkistus, verotulomenetysten kompensatioiden kasvu sekä tehtävämuutokset, liittyvät joko kuntien kasvaneisiin kustannuksiin tai tulomenetyksiin.

2.4 Käyttötalous

2.4.1 Tulot ja menot

Talousarvioon otetaan vain ne tulot, jotka arvioidaan varmuudella kertyvän talousarviovuoden aikana. Verotulojen ja valtionosuuksien määrä tarkentuu loppuvuodesta.

Määräraha varataan vain niiden tehtävien suorittamisesta aiheutuvien menojen kattamiseen, joihin vastuualue voi vaikuttaa, ei esim. vyörytettäviin. Määrärahat varataan arvonlisäverottomina lukuun ottamatta niitä toimintoja, joista veroa ei saa vähennys- tai palautusjärjestelmässä hyödyksi (asuntotoiminta ja tilat, joissa on veroton vuokrasopimus).

Sisäisinä menoina ja tuloina budjetoidaan omalta organisaatiolta vuokrattujen tilojen vuokrat ja omalta organisaatiolta ostetut palvelut. Sisäiset tulot ja menot yhteensä ovat yhtä suuret eli vaikutus toimintakatteeseen on nolla.

Talousarvioesitykseen on kirjattava kaikki toimialan määrärahoista myönnettävät avustukset eriteltynä.

Talousarvioon varataan muihin kuin lakimääräisiin avustuksiin 50 % vähemmän kuin edellisenä vuonna (mm. tieavustukset 50 %, yhdistysten avustukset lakkautetaan kokonaan, 4H:lle

maksettavista korvauksista neuvotellaan). Sivistystoimi varaa budjettiin määrärahan kerhotoimintaan ja vastaava summa poistetaan 4H:n avustuksesta. Ristijärven Pyry ry:n avustus puolitetaan ja Osuuskunta Seniorisillan avustusta pienennetään siten, että toiminta turvataan. Yhdistysten rahoitukseen osallistutaan mahdollisesti ainoastaan hankkeiden kautta.

Kainuun sote kuntayhtymän ja Kainuun liiton raamineuvottelut käydään syksyllä, minkä jälkeen tarkennetaan maksusuudet näiden osalta. Hallinnon tukipalvelujen maksut otetaan talousarvioon Monetra Oy:ltä saatavien tietojen mukaisia.

Vastuualueiden on

- esitettävä perustelut määrärahojen korotuksille ja vaikutukset toimintaan, mikäli korotusta ei voida raamin puitteissa hyväksyä
- perustelut henkilöstölisäyksille

2.4.2 Sisäiset erät

Budjetoitavia sisäisiä eriä ovat vuokrat ja kaukolämmön käyttö omissa kiinteistöissä. Myyjä ja vuokranantaja varaavat erät tuloksi ao. kustannuspaikalle sisäisen tulon tilille. Palvelun käyttäjä ja vuokralainen varaavat erät menoksi ao. kustannuspaikan sisäisen menon tiille. Sisäiset vuokrat viedään talousarvioon vasta sen jälkeen, kun ao. kiinteistön talousarvio on tehty ja vuokran määrä on tiedossa. Tekninen toimi budjetoit sisäiset vuokrat (käyttökulut), jotka jaetaan toimialoille kiinteän jakoprosentin mukaan. Prosentti lasketaan neliöiden mukaan.

Tarkistetaan laskutus suoraan kiinteistölle muiden kuin kunnan kiinteistöjen osalta (pl.Lämpösaukko).

Tietohallinnon hankinnat toteutetaan kvartaaleittain keskitetysti. Työasemia ja näyttöjä ei hankita omaksi, vaan ne rahoitetaan leasingilla. Jokaisen toimialueen tulee huolehtia laiterekisterissä päättyvien leasing-sopimusten ajantasaisuudesta kvartaaleittain. Uusien laitteiden osalta kustannukset kirjataan suoraan toimialueelle, mutta yhteisten tietohallinto- ja tietoliikennekustannusten osalta kustannukset jaetaan tilinpäätöksessä käyttäjätunnusten määrän mukaan.

2.4.3 Henkilöstösuunnitelma ja henkilöstömenot

Henkilöstösuunnittelun tavoitteena on henkilöstökulujen vakiinnuttaminen ja henkilöstöressurssien hyödyntäminen yli organisaatorajojen ja jakaminen myös taloudellisesti avustettavien yhteisöjen osalta. Kevan ennusteen mukaan vuosina 2021-2025 henkilöstöstä eläköityy 11 henkilöä, pois lukiensa maatalouslomittajat. Uusia rekrytointeja tehtäessä tehtävänkuvia on tarkasteltava siten, että ne parhaiten palvelevat koko kunnan tehtäviä.

Kunta-alan sopimusten sopimuskausi on 1.4.2020–28.2.2022. Palkankorotuksiin on varattava 1 % kasvu mahdollisiin työehtosopimusmuutoksiin liittyen. Lomaraha on varattu vuodelle 2021 täysimääräisenä (6 % palkkasummasta). Henkilösivukulut lasketaan vuoden 2021 prosenttien mukaisesti ja ne lasketaan järjestelmässä automaattisesti, kuten lomapalkkavaraukset. Laskennallinen työnantajan eläkemaksuprosentti, joka sisältää työkyvyttömyyseläkemaksun, on 17,05 % palkoista.

Arvio vuoden 2022 sivukuluprosenteista perustuu Kuntaliiton ennusteeseen sosiaalimaksuprosenteista, jotka vahvistetaan vasta loppuvuodesta:

	ennuste % 2022
sairausvakuutusmaksu	1,35
työttömyysvakuutusmaksu	1,90
taloudellinen tuki	0,033

tapaturmavakuutus	0,832
tapaturmavakuutus, lomittajat	4,171

Eläkemenoperusteisen KuEL-maksun budjetoinnissa on käytetty vuoden 2021 ennakkolaskutusta (296 700 euroa, josta lomituksen osuus 9 253 euroa), kertoimena Kevan ilmoittamaa 1,04. Lomituksen määrärahaan lisätään arvio sopimuskuntien laskuttamista eläkemenoperusteisen eläkevaikutusmaksuista. Lopullinen maksu voi poiketa arviosta. Määrärahassa tulee huomioida mahdolliset eläköitymiset vuoden 2021 aikana, sillä ne eivät sisälly Kevan arvioon. Keva ilmoittaa tammi-kuussa 2022 ennakkolaskutuksen perusteena olevan kuntakohtaisen määrän. Henkilöstökulut kohdennetaan suoraan toiminnolle.

Palkkatuella palkattujen työntekijöiden palkkausta varten palkkamenojen lisäksi tuloissa on arvioitava palkkatuen määrä. Työllistämisen vastuualueelle varataan määräraha yleiseen työllisyyden hoitoon, velvoitetöylyllistämiseen sekä koululaisten ja opiskelijoiden kesätyöllistämiseen.

Työterveyshuollon palvelusopimusta supistetaan ja se kattaa ainoastaan lakisääteiset palvelut. Sairaanhoidon palvelut eivät jatkossa kuulu työterveyshuollon piiriin ja sen kustannusvaikutus on noin 20 000 euroa.

2.4.4 Hankinnat

Kynnysarvon ylittävissä hankinnoissa noudatetaan hankintalakia (1397/2016) tai erityisalojen hankintalakia (1398/2016) ja kunnan hankintaohjeita. Kynnysarvon alittavissa hankinnoissa noudatetaan kunnan hankintaohjeita. Hankinnat kilpailutetaan sähköisesti Claudia-järjestelmässä. Hankinnat tulee suunnitella osana talousarvion laadintaa ja niiden vaikuttavuutta on seurattava. Kilpailutusten ulkopuolisia ostoja, suoraostoja ja -hankintoja tulee tehdä harkiten.

Tilastokeskuksen laskeman mukaan kuluttajahintojen vuosimuutos oli toukokuussa 2,2 prosenttia. Huhtikuussa inflaatio oli 2,1 prosenttia. Toukokuussa kuluttajahintoja nosti vuoden takaiseen verrattuna eniten bensiinin, dieselin, omakotitalokiinteistöjen ja omakotitalon peruskorjauksen kallistuminen.

Yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin ennakkotietojen mukaan euroalueen inflaatio oli toukokuussa 2,0 prosenttia. Suomen vastaava inflaatio oli toukokuussa 2,3 prosenttia. Palveluiden ja aineiden, tarvikkeiden ja tavaroiden hankintoihin kohdistuu tällä hetkellä hinnankorotuspaineita, joten hankittavien materiaalien ja palveluiden osalta on syytä varautua 1,5 % kasvuun. Vastaavasti kustannusten korotus on huomioitava menoissa.

[Tilikartta](#)

2.5 Investoinnit

Investointien kustannusraja on 5 000 euroa (alv 0). Alle 5 000 euron hankintoihin varataan määräraha käyttötalouteen. Vuosikorjausluonteisia rakennusten korjauksia ei kirjata investointeihin, vaikka niiden kustannusarvio ylittäisi 5 000 euroa.

Investointien määräraha ja määrärahan sitovuustaso esitetään talousarviossa hankkeittain. Jos investoinnin hankintamenosta ei ole arvonlisäveron palautus- tai vähennysoikeutta, huomioidaan määrärahassa myös arvonlisäveron osuus.

Hankekohtaisesti valtuustoon nähden sitoo nettomääräraha. Kunnanhallitus voi siirtää määrärahaa talousarvioinvestointeihin sisältyvältä hankkeelta toiselle talousarviohankkeelle perustellusta

syystä. Tilivuoden vaihtuessa keskeneräisinä oleviin hankkeisiin tulee talousarvioon varata uusi määräraha hankkeen loppuun saattamiseksi.

Investointiohjelman lisätietoina ilmoitetaan mahdollinen investointivarausten käyttö, mikäli valtuuston on päättänyt käyttää varausta johonkin kohteeseen.

Pitkän aikavälin investointisuunnitelmassa otetaan huomioon kunnan taloudellinen tilanne, väestökehitys sekä palvelutuotannon tarpeet. Investoinneiksi hyväksytään vain sellaiset hankkeet, jotka vähentävät tulevaisuudessa käyttötalousmenoja tai lisäävät tuottavuutta ja kunnan elinvoimaisuutta. Lähtökohtana on, että vain välttämättömät palvelutuotantoa ja kunnan kehittämistä lisäävät investoinnit toteutetaan.

Projektiluonteisiin kehittämishankkeisiin varataan määräraha elinkeinotoimen vastuualueelle. Sitovuustaso on hankekohtainen nettomääräraha. Vastuualueiden toimintaan kiinteästi liittyviin hankkeisiin (muu kuin elinkeinotoimintaan liittyvä hanke) varataan määräraha ao. vastuualueen talousarvioon (esim. opetustoimi). Hankeluettelo jatkuvista ja uusista hankkeista liitetään talousarviokirjaan. Investointihankkeiden määräraha varataan investointeihin.

Yleisesti investoinnin tavoitteena tulee olla palvelutuotannon määrän lisäys, palvelukyvyyn parantaminen tai tuotannon tehostaminen ja kustannusten pienentäminen. Määriteltäessä investointitarvetta, tulee investoinnin tulevat käyttökustannukset arvioida kustannustehokkuutta arvioitaessa.

Kunta ei pysty rahoittamaan investointeja tulo-rahoituksella, vaan rahoitus tapahtuu velkarahoituksella. Tästä syystä kaikki mahdolliset investoinnit on harkittava erityisen tarkkaan.

2.6 Kuntakonsernin tytäryhteisöt

Konserniyhteisöjen talousarviossa noudatetaan samoja talousarvioperiaatteita ja ohjeita kuin peruskunnan talousarviossa, myös aikataulun osalta. Talousarvio laaditaan kalenterivuodeksi ja suunnitelma kahdeksi vuodeksi eteenpäin. Talousarviovuosi on suunnittelukauden ensimmäinen vuosi. Tytäryhteisöjen tulee käsitellä tavoitteet yhtiöiden hallituksissa.

2.6.1 Konserniyhteisöjen toiminnalliset tavoitteet ja raportointi

Konsernijohto

- raportointi valtuustolle, krt/v
- konsernin toimintatuotot toimintamenoista, %
- konsernin vuosikate poistoista, %
- konsernin omavaraisuusaste, %
- konsernin suhteellinen velkaantuneisuus, %
- konsernin korolliset lainat / asukas, €

Kunnan edustajat

- raportointi tytäryhteisöistä kunnanhallitukselle, krt/v

Ristijärven Vuokratalot Oy

- vuokrausaste > 93 %
- tilikauden tulostavoite > 0
- vuokrasaatavat < 3 % vuokratuotoista

Osuuskunta Seniorisilta Oy

- yhteisön toiminnan kehittäminen ja yhtiön arvon jatkuva parantaminen
- kunnan toiminta-avustuksesta luopuminen suunnitelmavuosien aikana

Talousarviokirjaan on tallennettava:

- perustehtävä
- palvelujen nykytilan kuvaus ja toimintaympäristön muutokset
- valtuustoon nähden sitovat toiminnalliset tavoitteet
- kuntastrategiaa toteuttavat toiminnalliset tavoitteet
- riskien arviointi

2.7 Riskien hallinta ja sisäinen valvonta

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeessa on annettu tarkentavat määräykset liittyen sisäiseen valvontaan ja riskienhallintaan liittyen. Toimielimet huomioivat ohjeessa esitetyt määräykset talousarviovalmistelussa.

Talousarvion laadinnan yhteydessä tunnistetaan ja arvioidaan suunnitteilla olevan taloussuunnitelmakauden tavoitteisiin kohdistuvia riskejä ja ne esitetään osana talousarviota.

2.8 Vuoden 2022 talousarvion ja vuosien 2023-2024 taloussuunnitelman valmistelu- aika- ja aikataulu

Alustava aikataulu, jota tarkennetaan tarvittaessa syksyn kokousaikataulujen varmistuttua.

elokuu

9.8. kunnanhallitus	talousarvion 2022 ja taloussuunnitelman 2023–2024 raamin ja laadinta- ohjeen hyväksyminen
18.8. kunnanvaltuusto	valtuustokauden aloitus

elo-syyskuu

viranhaltijat 29.9. kunnanvaltuusto	talousarvion valmistelu: käyttötalous, investoinnit ja riskienarviointi seminaari, talousarvioluonnoksen 2022 esittely, investoinnit
2.9.	Kainuun sote kuntayhtymän raamineuvottelu Kainuun liitto raamineuvottelu

lokakuu

25.10. kunnanhallitus	vuoden 2022 kunnallisvero- ja kiinteistöveroprosenttien määrittäminen

marraskuu

yhteistyötoimikunta	talousarvioluonnoksen 2022 esittely
8.11. kunnanhallitus	talousarvion 2022 ja taloussuunnitelman 2023–2024 käsittely
10.11. kunnanvaltuusto	vuoden 2022 kunnallisvero- ja kiinteistöveroprosenttien määrittäminen
29.11. kunnanhallitus	talousarvion 2022 ja taloussuunnitelman 2023–2024 hyväksyminen ja esitys valtuustolle

joulukuu

15.12. kunnanvaltuusto	talousarvion 2022 ja taloussuunnitelman 2023–2024 käsittely ja hyväk- syminen

3 Vuoden 2022 talousarvioraami

Talousarvioraami laaditaan siten, että lähtökohtana on kustannusten kasvun hillitseminen, talouden sopeuttaminen ja siihen liittyvien toimenpiteiden edistäminen. Lähtökohtaisesti vain pakolliset, kunnan palvelutuotannon ja kehittämisen kannalta välttämättömät tai elinvoimaa lisäävät investoinnit toteutetaan. Suunnittelukaudella 2022 – 2024 on pyrittävä talouden tasapainoon myös konsernin tytäryhteisöjen sekä kunnan takausvastuussa olevien yhteisöjen osalta.

Valtuustoseminaari pidetään 29.9. Talousarvion laadintaohjetta täydennetään valtuustoseminaarin linjauksilla ja ne huomioidaan palvelualueiden talousarvioehdotuksissa. Keskustelua on käytävä myös kaikkien veroprosenttien korotuksesta, sillä verotulojen ja valtionosuuksien vähenemistä ja Kainuun sote kuntayhtymän alijäämien kattamista ei pystytä enää yksistään oman toiminnan tehostamisella kattamaan.

Talousarvioraamin taustaoletuksena ovat ennusteet verotulojen, valtionosuuksien, rahoituserien sekä poistojen kehityksestä sekä henkilöstökustannuksista. Ennuste ja raami sisältävät Kainuun sote kuntayhtymän viime vuodelta kertyneen alijäämälaskun ja arvion kuluvan vuoden taloustilanteesta. Taustaoletukset ja kustannusten kasvupaine huomioiden, voimassa olevan taloussuunnitelman mukaisen tuloksen tekemiseksi vaaditaan reilun 600 000 euron sopeutusta. Sopeutuksesta huolimatta taloussuunnitelman mukaan vuoden 2022 tulos tulee olemaan yli 800 000 euroa alijäämäinen, joka tarkoittaa käytännössä sekä menojen leikkauksia että tulojen lisäyksiä.

Vuoden 2022 talousarvioraamin pohjana on käytetty vuoden 2021 talousarviota ja kuluvan vuoden toteutuneita euroja. Toimialueita pyydetään varautumaan sote-uudistuksen aiheuttamien toiminnallisten ja taloudellisten muutosten huomioimiseen vuosien 2022–2024 osalta.

Taulukossa on esitetty talousarvioraamin mukainen tuloslaskelma vuoden 2022 talousarvioksi sekä vuosien 2023–2024 taloussuunnitelma. Verotuloissa ei ole arvioitu veronkorotusten tuomien tulojen lisäystä. Tuloslaskelmaa päivitetään suunnittelun tarkentuessa talousarvioprosessin edetessä.

Tuloslaskelma	Toteuma 2019	Toteuma 2020	Budjetti 2021	Ennuste 2021	TA 2022 raami
MYYNTITUOTOT	2 343 935	2 486 652	2 600 050	2 361 590	2 300 000
MAKSUTUOTOT	415 564	399 793	371 500	298 662	300 000
AVUSTUKSET JA TUET	96 196	59 505	39 270	15 844	15 000
MUUT TOIMINTATUOTOT	569 071	1 290 769	735 427	488 274	480 000
TOIMINTATUOTOT	3 424 766	4 236 718	3 746 246	3 164 370	3 095 000
HENKILÖSTÖKULUT	-5 190 854	-3 890 616	-3 909 662	-3 549 779	-3 650 000
PALVELUJEN OSTOT	-9 085 003	-9 910 718	-9 625 696	-9 777 700	-9 700 000
AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-480 993	-572 312	-428 512	-674 870	-680 000
AVUSTUKSET	-241 881	-296 920	-286 000	-253 248	-220 000
MUUT TOIMINTAKULUT	-196 637	-670 252	-600 511	-354 484	-350 000
TOIMINTAKULUT	-15 195 368	-15 340 818	-14 850 381	-14 610 081	-14 600 000
TOIMINTAKATE	-11 770 602	-11 104 100	-11 104 135	-11 445 711	-11 505 000
VEROTULOT	4 950 993	4 913 797	5 104 000	5 211 000	5 099 000
VALTIONOSUUDET	6 051 285	6 489 971	6 165 552	6 150 000	5 978 000
KORKOTUOTOT	8 927	18 254	9 000	8 504	9 000
MUUT RAHOITUSTUOTOT	20 658	10 696	4 000	10 156	10 000
KORKOKULUT	-28 089	-31 069	-24 390	-20 000	-20 000
MUUT RAHOITUSKULUT	3 598	-3 781		-970	-1 000
VUOSIKATE	-763 230	293 769	154 027	-87 021	-430 000
SUUNNITELMAN MUK.POISTOT	-460 746	-381 188	-431 816	-387 787	-430 000
KERTALUONTEISET POISTOT				-50 000	
ARVONALENTUMISET	-7 996			-100 000	
POISTOT JA ARVONALENTUMISET	-468 742	-381 188	-431 816	-537 787	-430 000
TILIKAUDEN TULOS	-116 378	-87 419	-277 788	-624 808	-860 000
TILIKAUDEN YLI/ALIJÄÄMÄ	-42 217	-82 646	-203 788	-624 808	-860 000
Kertynyt yli/alijäämä	1 273 000	1 292 000			
Vuosikate % poistoista (kaikki)	83	92			